

Kiinteistöpäällikkö Veli Tuominen
UPM Kiinteistöt
veli.tuominen@upm.com

Viite: Lausuntopyyntöne 1.6.2021

Asia: Aittaluodon selluloosa- ja paperitehtaan entisten kaustisointilaitoksen ja soodavaraston purkaminen

UPM Kiinteistöt/kiinteistöpäällikkö Veli Tuominen on pyytänyt Satakunnan Museon lausuntoa Porin Aittaluodon tehdaskokonaisuuteen kuuluvien entisten kaustisointilaitoksen sekä soodavaraston purkamisesta.

Päätös sulfaatti- ja paperitehtaan perustamisesta Seikun sahan (per. 1872) läheisyyteen tehtiin keväällä 1915. Yhtiön nimeksi tuli Björneborgs Pappersbruk Ab ja sen osakkeista 84 % omisti W. Rosenlew Oy. Tehtaan suunnittelijaksi valittiin arkkitehti Valter Thomè (1874-1918), jolla tuolloin oli arkkitehtitoimisto yhdessä veljensä Ivar Thomèn kanssa. Monia merkittäviä puunjalostusteollisuuden laitoksia (mm. Mänttä ja Varkaus) suunnitelleet veljekset murhattiin Suomen sisällissodassa vuonna 1918. Aittaluodon sulfaatti- ja paperitehdas valmistui monien vaikeuksien jälkeen vasta vuonna 1920 Valter Thomèn suunnitelmin tuottamaan selluloosaa ja voimapaperia.

Tehtaan tuotannossa on vuosien mittaan tapahtunut monia muutoksia. Selluloosan keitto ja voimapaperin valmistus Aittaluodossa lopetettiin vuonna 1991. Samalla aloitettiin hylsykartongin valmistus. Vuonna 1992 perustettiin uusi yhtiö Corenso United Oy (Stora Enso Oy ja Yhtyneet paperitehtaat). Keväällä 2021 Corenso osti UPM Kiinteistöiltä aiemmin vuokraamansa tuotantotilat. Hylsykartongin valmistus Aittaluodossa jatkuu edelleen.

Johtuen tuotannollisista ja omistuksellisista muutoksista, on monia Aittaluodon tuotantorakennuksia jäänyt vuosien mittaan pois käytöstä ja myös purettu. Kaustisointilaitos ja soodavarasto liittyvät jo vuosikymmeniä sitten päättyneeseen sulfaattiselluloosan valmistukseen ja rakennukset ovat olleet jo pitkään vailla käyttöä ja ylläpitoa ja päässeet huonoon ja osittain jopa vaaralliseen kuntoon. Keväällä solmitun kiinteistökaupan ehtona on ollut näiden tarpeettomien rakennusten purkaminen.

Porin Aittaluodon tehtaat on maakunnallisesti merkittävä kulttuuriympäristö, joka on huomioitu Satakunnan vaihemaakuntakaavassa 2 (tullut voimaan 1.7.2019) merkinnällä kh. Merkintään liittyy suunnittelumääräys:

Alueen yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa on otettava huomioon alueen kokonaisuus, erityispiirteet ja ominaisluonne siten, että edistetään niihin liittyvien arvojen säilymistä ja kehittämistä mukaan lukien avoimet viljelyalueet. Kaikista aluetta tai kohdetta koskevista suunnitelmista ja hankkeista, jotka oleellisesti muuttavat vallitsevia olosuhteita, tulee museoviranomaiselle varata mahdollisuus lausunnon antamiseen. Kohteen ja siihen olennaisesti kuuluvan lähiympäristön suunnittelussa on otettava huomioon kohteen kulttuuri-, maisema-, luonto- ja ympäristöarvot sekä huolehdittava, ettei toimenpiteillä ja hankkeilla vaaranneta tai heikennetä edellä mainittujen arvojen säilymistä.

Aittaluodon tehdasalue on huomioitu myös Porin kantakaupungin osayleiskaavassa (tullut voimaa 2007) alueena, jonka omaleimainen luonne tulee säilyttää (S-2). Aittaluodon tehdasalueen asemakaava on vuodelta 1983. Asemakaavassa koko alue on osoitettu teollisuus- ja varastoalueena. Johtuen asemakaavan vanhentuneisuudesta, ei kaavassa ole huomioitu rakennussuojelua, lukuun ottamatta nykyisin museokäytössä olevaa entistä kruununmakasiinia. Alueella on tehty rakennusinventointi Satakunnan Museon toimesta vuonna 1985 osana tuolloin toteutettua Porin teollisuusympäristöjen inventointia. Rakennuksia ei siinä yhteydessä arvoitettu.

Satakunnan Museon kannanotto

Aittaluodon sulfaatti- ja paperitehtaan entiset kaustisointilaitoksen vanhin osa (soodahuone) ja soodavarasto kuuluvat molemmat tehtaiden alkuperäisiin, arkkitehti Valter Thomèn suunnittelemiin rakennusvaiheisiin. Rakennussuunnitelmat on päivätty vuonna 1916. Kaustisointilaitosta on myöhemmin laajennettu kahdessa vaiheessa vuosina 1929 ja 1937. Ensimmäisen laajennusvaiheen suunnittelija ei ole tiedossa. Vuoden 1937 laajennussuunnitelman on laatinut rakennusmestari Niilo Ranne. Laajennusosien arkkitehtuuri noudattaa rakennuksen alkuperäistä ilmettä, jolle ominaisia piirteitä ovat kaarevat katot, aikakaudelle ominainen klassistinen listoitus sekä kaustisointilaitoksen julkisivuja verhoavat harmaat, sementtiset rextiilet palkosaumauksineen. Soodavaraston arkkitehtuuria taas leimaavat massiiviset, betoniset tukipilarit.

Purettavaksi suunnitellut rakennukset ovat olleet jo kauan huonossa kunnossa sekä ulkoa että sisältä. Soodavaraston katolla kasvoi puita jo vuoden 1985 inventoinnin aikaan. Rakennusten arkkitehtoniset arvot ovat silti eittämättömät. Ne kuuluvat alkuperäiseen, arkkitehtuuriltaan yhtenäiseen sulfaatti- ja

paperitehdaskokonaisuuteen. Rakennuksissa on kuitenkin tapahtunut vuosikymmenten mittaan muutoksia ja niitä peittävät osittain myöhemmin tehdyt muutokset, laajennukset ja kokonaiset rakennukset. Vuosikymmeniä käyttämättä olleet rakennukset ovat päässeet huonoon ja jopa vaaralliseen kuntoon. Soodavaraston katto on jo osittain romahtanut. Rakennukset sijaitsevat keskellä teollisuusrakennusten kokonaisuutta ja ovat nähtävissä ainoastaan rakennusten ahtaista väleistä. Satakunnan Museo ei vastusta rakennusten purkamista huolimatta alueen yleispiirteisestä suojelusta ja toisaalta vanhentuneesta asemakaavasta. Museo ei näe enää edellytyksiä näiden rakennusten kunnostamiselle. Aittaluodon sulfaatti- ja paperitehtaan keskeisimpien arvojen säilyminen ei kuitenkaan ole enää mahdollista, mikäli varhaisimpaan rakennusvaiheeseen kuuluvia rakennuksia vielä tämän jälkeen puretaan.

Satakunnan Museo

Museonjohtajan sijaisena,
tutkija Liisa Nummelin

Amanuenssi Leena Koivisto

Tiedoksi

Rakennusvalvonta/Sirpa Tauru
Varsinais-Suomen ELY-keskus/kirjaamo, Katariina Alaspää
Satakuntaliitto/kirjaamo, Susanna Roslöf
Museovirasto/kirjaamo

Tämä asiakirja on hyväksytty sähköisesti Porin kaupungin asianhallintajärjestelmässä